دلفین گوژپشت

Humpback Dolphin

گردآوری و تنظیم: نازنین محسنیان، شادی کربلایی، پگاه نگهدار
تصـــویرگر: محمدحقانی

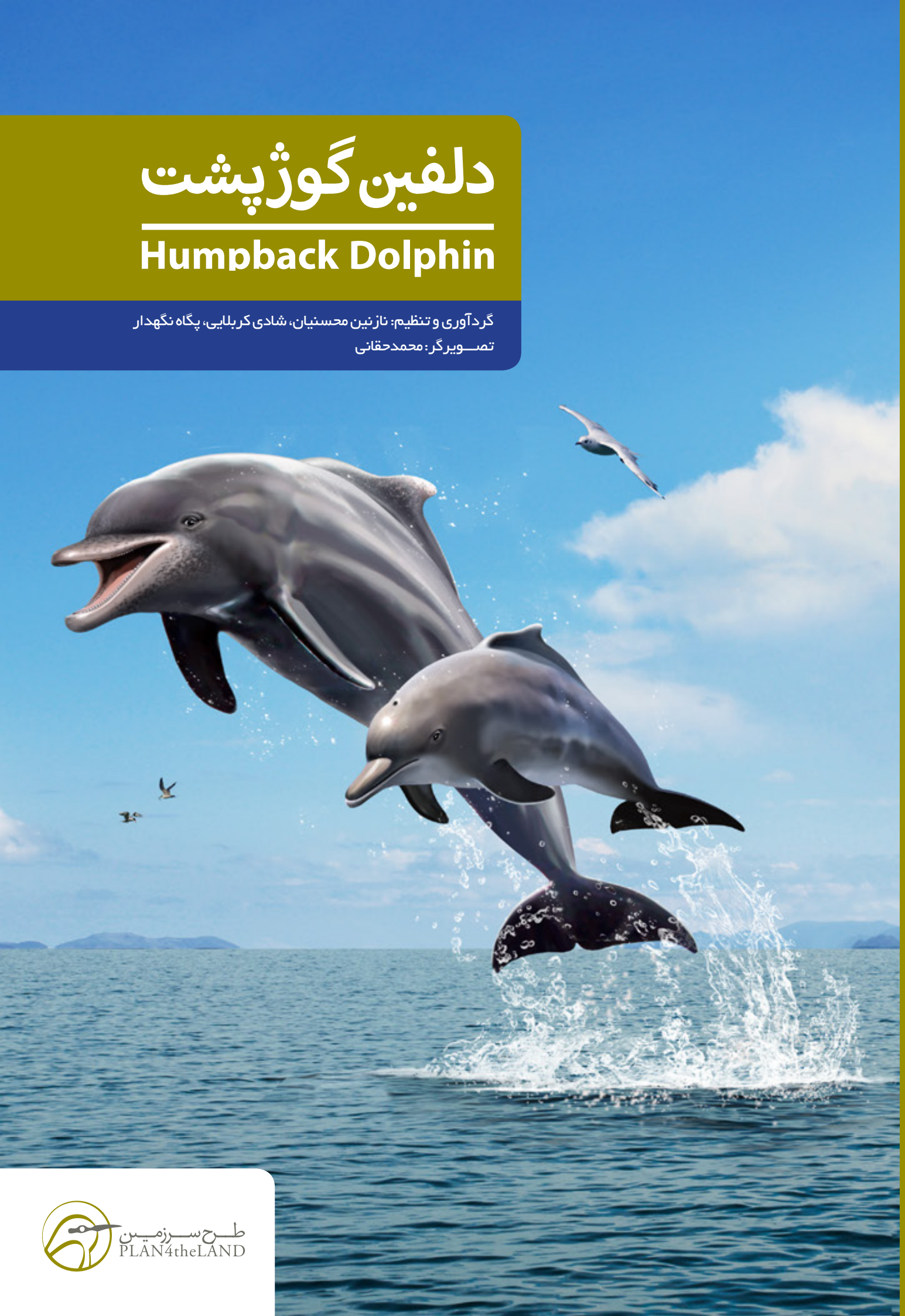

طـرح سـرزمـین
PLAN4theLAND

دلفین گوژپشت

Humpback Dolphin

گردآورندگان: نازنین محسنیان، شادی کربلایی، پگاه نگهدار
تصویرگر: محمد رسول حقانی

طرح سرزمین
PLAN4theLAND
گروه دوستداران محیط زیست
شرکت پتروشیمی نوری
اداره کل حفاظت محیط‌زیست
استان بوشهر

دلفین گوژپشت

Humpback Dolphin

گردآوری و تنظیم: نازنین محسنیان، شادی کربلایی، پگاه نگهدار
تصـــویرگر: محمد رسول حقانی
گرافیـــک و صفحـــه آرایـــی: م.حسین توکلی
ناشر: انجمـــن طـــرح ســـرزمیـــن – با حمایت پتروشیمی نوری (برزویه)

ســـال انتشـــار: زمستان ۱۳۹۴

پیشگفتار

در کشور ما که نسل جوان آن بیشترین در صد جمعیت را تشکیل می‌دهد، آموزش محیط زیست می‌تواند تأثیر قابل توجهی در تقویت فرهنگ محیط زیستی و رسیدن به اهداف توسعه پایدار داشته باشد. آشنائی جوانان با علوم پایه محیط زیست در مقاطع مختلف تحصیلی می‌تواند روحیه سازگاری و حفاظت از منابع طبیعی را در آن‌ها تقویت کرده و حس مسئولیت پذیری را به صورت منطقی در آنان افزایش دهد .بدیهی است در چنین وضعیتی، انتخاب مطلوب‌ترین روش‌های آموزشی توأم با دسترسی به دانش روز و نیز تشویق جوانان به یادگیری و مطالعه می‌تواند در دستیابی به اهداف مدیریتی جهت حفظ و حمایت از محیط زیست کمک مؤثری نماید.

دلفین گوژپشت که هدف این مجموعه را به خود اختصاص داده، یکی از گونه‌های با ارزش حیات وحش است. این‌گونه به علل متعددی در ایران در معرض تهدید قرار گرفته است، صید بی‌رویه ماهی‌ها و آبزیانی که از موارد غذایی این‌گونه به‌شمار می‌روند و آسیب‌هایی که انسان‌ها آگاهانه یا ناآگاهانه بر اثر فعالیت‌هایشان در آب‌های بیکران ایران انجام می‌دهند از جمله این علت‌هاست. شدت این آسیب‌ها به حدی است که در حال حاضر اگر اقدامی برای حفاظت این‌گونه انجام نشود رو به انقراض خواهد رفت.

«انجمن طرح سرزمین» تشکلی غیردولتی و غیرانتفاعی است که حفاظت از پستانداران دریایی را از سال ۱۳۸۷ در دستور کار خود قرار داده است. رویکرد این انجمن بر آگاه‌سازی کودکان و نوجوانان به‌عنوان نسل آینده، از ارزش‌های این‌گونه است تا بتوانند در مدیریت و حفاظت آن نقش مهمی ایفا نمایند. در همین راستا با اجرای پروژه‌ای باهدف تحقیق و حفاظت بر روی گونه دلفین گوژپشت در «منطقه حفاظت‌شده مُند» و «پارک ملی دَیِر نَخیلو» در استان بوشهر قصد دارد با انجام تحقیقات علمی و با استفاده از دقیق‌ترین روش‌ها و امکانات موجود، وضعیت گونه را مشخص کرده، سپس با ارائه راه‌کارهای عملی و ترغیب مشارکت جوامع محلی برای برنامه‌های حفاظتی طولانی‌مدت اقدام کند.

این کتاب با حمایت شرکت پتروشیمی نوری (برزویه) در راستای مسئولیت‌های اجتماعی محیط زیستی آن شرکت به چاپ رسیده است.

دکتر حسین دلشب

فهرست

مقدمه ۵
ویژگی‌های پستانداران دریایی ۶
ویژگی‌های دلفین گوژپشت ۸
انواع دلفین گوژپشت ۱۰
تولد و رشد ۱۲
ارتباط و شنوایی ۱۴
حرکت دلفین‌ها در آب ۱۶
زنجیره غذایی ۱۸
تغذیه ۲۰
شکار ماهی مرکب ۲۲
عادات رفتاری ۲۴
خواب و بیداری ۲۶
زیستگاه ۲۸
تهدیدات ۳۰
به گل نشستن ۳۲
وضعیت حفاظتی ۳۳
اهمیت وجود دلفین گوژپشت ۳۴
وظایف ما ۳۵
منابع ۳۶

دلفین‌گوژپشت

مقدمه

خلیج‌فارس و دریای عمان یکی از زیستگاه‌های پستانداران دریایی در دنیا می‌باشد. ایران با داشتن حدود ۲۰۵۰ کیلومتر خط ساحلی در منطقه خلیج‌فارس و ۶۳۷ کیلومتر در دریای عمان، بیشترین طول خط ساحلی را در شمال خلیج‌فارس به خود اختصاص داده است.

زیستگاه دلفین گوژپشت در آب‌های گرم و کم‌عمق ساحلی در اقیانوس هند، آرام، دریای سرخ و خلیج‌فارس است. در مصب‌ها، خورها و جنگل‌های حرا نیز زندگی می‌کنند. در ایران در آب‌های خلیج‌فارس و دریای عمان بارها مشاهده و یا به‌گل‌نشسته است. در حال حاضر بیشترین جمعیت این‌گونه در پارک ملی دریایی دیر نخیلو در استان بوشهر، آب‌های اطراف جزیره قشم در استان هرمزگان و خور موسی در استان خوزستان مشاهده می‌شود

در این کتاب تلاش شده است ضمن ارائه اطلاعات بیولوژیکی در مورد دلفین گوژپشت که موجب شناخت هر چه بهتر این‌گونه می‌گردد، اطلاعاتی در مورد زیستگاه، اهمیت، تهدیدات و وضعیت حفاظتی به زبانی ساده و قابل‌درک در اختیار خوانندگان و علاقه‌مندان قرار گیرد.

در پایان نگارندگان پذیرای هرگونه پیشنهاد از سوی محققان و استادان محترم برای بهبود چاپ‌های بعدی این کتاب هستند.

پراکنش انواع دلفین‌های گوژپشت در آب‌های جهان را در نقشه می‌توانید مشاهده کنید.

ویژگی‌های پستانداران دریایی

آیا می‌توانید تصور کنید؟

- پستانداران دریایی چه خصوصیاتی دارند؟
- دلفین‌ها در آب چگونه حرکت می‌کنند؟
- اندازه دلفین گوژپشت چقدر است؟
- دلفین گوژپشت چگونه غذا می‌خورد؟
- دلفین گوژپشت چه شکلی است؟
- دلفین‌ها چگونه می‌خوابند؟
- دلفین‌ها چگونه با یکدیگر صحبت می‌کنند؟

پستانداران دریایی چه خصوصیاتی دارند؟

پستانداران دریایی از مهم‌ترین جانوران دریاها و اقیانوس‌ها هستند. پستانداران دریایی جزء با ارزش زنجیره‌های غذایی دریاها و اقیانوس‌ها به‌شمار می‌آیند. آن‌ها حیواناتی خونگرم هستند و مانند پستانداران خشکی با شش تنفس می‌کنند. اکسیژن مورد نیاز خود را از هوا می‌گیرند زیر پوست خود لایه‌ی ضخیمی از چربی دارند که در حفظ دمای بدن به آن‌ها کمک می‌کند. اکثر گونه‌های پستانداران دریایی مهاجرت فصلی دارند.

مهمترین ویژگی یک پستاندار بچه‌زا بودن و البته تغذیه نوزاد از شیر است که هر دو این موارد در پستانداران دریایی نیز دیده می‌شود. دلفین‌ها با اینکه در آب زندگی می‌کنند جزء ماهیان نیستند بلکه پستاندار هستند و برخلاف ماهیان که با آبشش خود در آب تنفس می‌کنند، از طریق شش نفس می‌کشند. به همین دلیل دلفین‌ها برای تنفس به سطح آب می‌آیند، نفس خود را نگه می‌دارند و به درون آب شیرجه می‌زنند.

بهتر است بدانید

- برخی از پستانداران مانند خرس‌ها در خشکی و برخی مانند دلفین‌ها در آب زندگی می‌کنند.
- دلفین ها و نهنگ ها از پستانداران دریایی هستند، ویژگی هایی از پستانداران خشکی زی را دارند و برای زندگی در آب دریاها و اقیانوس ها سازش(تکامل) پیدا کرده اند.

دلفین‌های گوژپشت پارک ملی دریایی دَیِر نَخیلو

عکس: نازنین محسنیان، حامد مشیری

دلفین گوژپشت

ویژگی‌های دلفین گوژپشت

ویژگی اصلی دلفین گوژپشت بدن تنومند به همراه پوزه دراز و باله پشتی بر روی برآمدگی گوژمانند(قوز) است. دوکی شکل بودن بدن دلفین به آن‌ها امکان شنا کردن سریع را می‌دهد. معمولا نوزادان دلفین گوژپشت به رنگ خاکستری روشن هستند اما با افزایش سن رنگ بدن آنها تیره‌تر می‌شود. رنگ پشتی بدن معمولا خاکستری تیره و در سطح شکمی خاکستری روشن است.

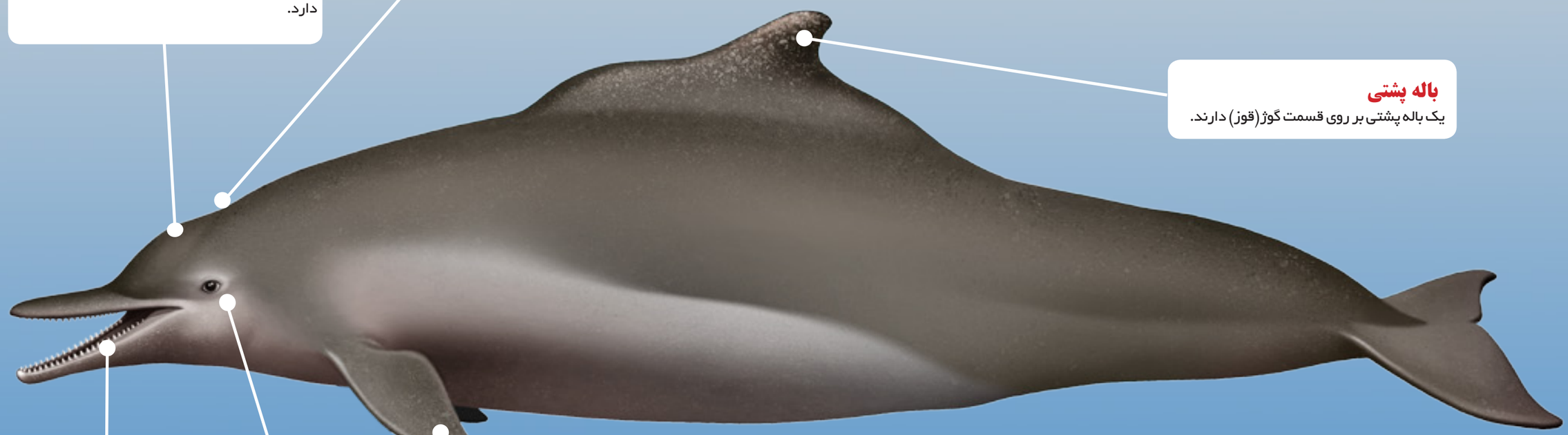

باله پشتی
یک باله پشتی بر روی قسمت گوژ(قوز) دارند.

سوراخ تنفسی
از طریق یک سوراخ تنفسی که در سطح پشتی بدنشان قرار دارد تنفس می‌کنند.

ملون
یک توده چربی مانند به نام « ملون» در ناحیه پیشانی دلفین قرار گرفته است که در مکان‌یابی صوتی نقش دارد.

چشم‌ها
دلفین‌ها دو چشم در دو طرف سر دارند که در زیر آب امکان دید را فراهم می‌کند.

باله دمی
دلفین‌ها دو باله سینه‌ای در دو طرف بدن خود دارند. باله دمی در بالا و پایین رفتن دلفین کمک می‌کند.

دندان‌ها
دلفین گوژپشت ۳۳ تا ۳۹ عدد دندان در نیم آرواره بالایی و ۳۱ تا ۳۷ عدد دندان در نیم آرواره پایینی دارد.

اندازه بدن
اندازه بدن دلفین نر حداکثر ۲۸۰ سانتی‌متر و دلفین ماده حدود ۲۶۰ سانتی‌متر است. نوزاد این گونه حدود ۱۰۰ سانتی‌متر طول دارد. وزنشان حداکثر ۲۸۰ کیلوگرم است.

گوش‌ها
دلفین‌ها دارای حس شنوایی پیچیده‌ای هستند. گوش‌های دلفین در دو طرف سر قرار دارد. آنها طیف وسیعی از صداها را (نسبت به انسان) می‌شنوند.

انواع دلفین‌های گوژپشت

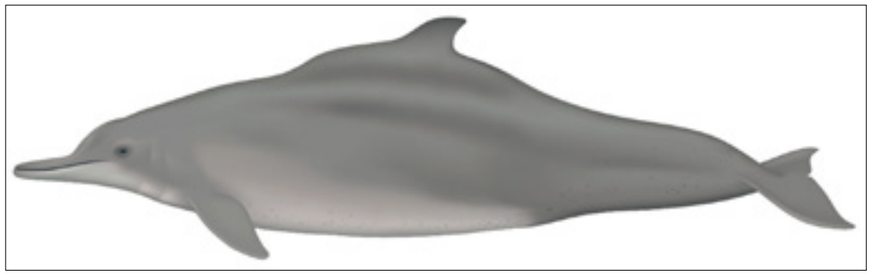

Indian Ocean Humpback Dolphin

Sousa plumbea

دلفین گوژپشت اقیانوس هند

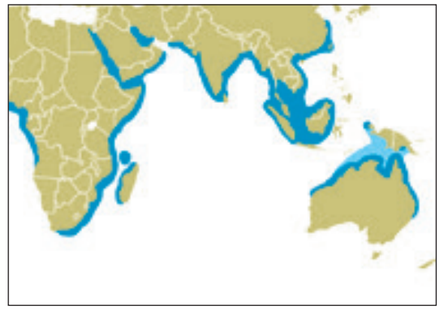

محل زندگی: اقیانوس هند
طول بدن: ۲۸۰ سانتیمتر
وزن: ۲۸۰ کیلوگرم
سن: ۴۰ سال

- در این گونه هر چه سن دلفین بالاتر می‌رود گوژ پهن تر می‌شود.
- این نوع گونه در آب‌های جنوبی ایران مشاهده می‌شود.

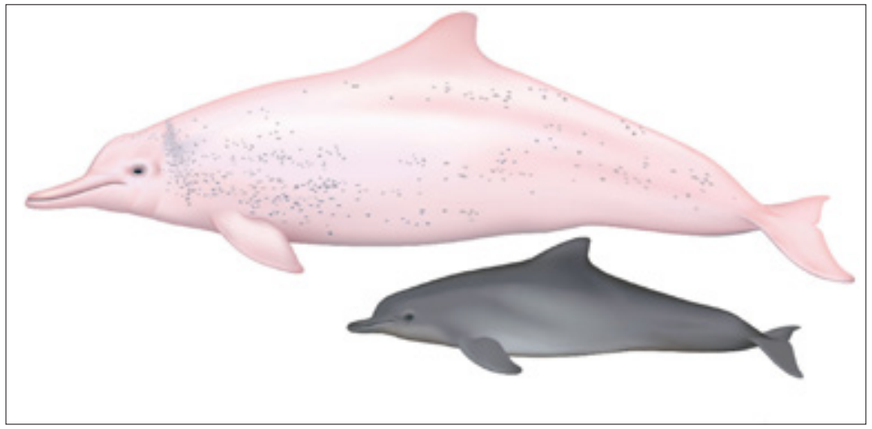

Indo-Pacific Humpback Dolphin

Sousa chinensis

دلفین گوژپشت هند–آرام

محل زندگی: اقیانوس هند – آرام
طول بدن: ۲۷۰ سانتیمتر در نرها و ۲۶۰ سانتیمتر در ماده ها
وزن: ۲۴۰ کیلوگرم
سن: ۳۸ سال

- الگوی رنگ بدن در این گونه بر اساس سن، جنسیت و محدوده زندگی است.

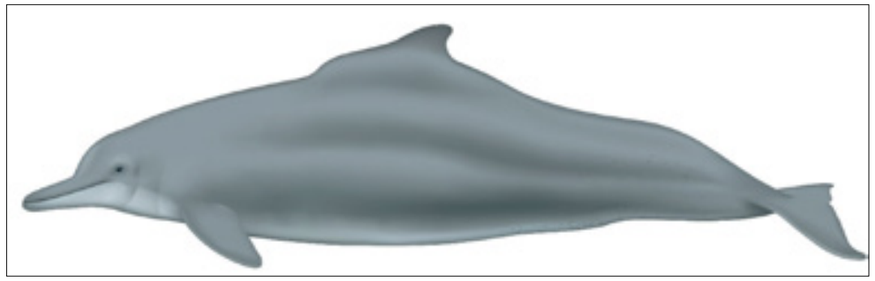

Atlantic Humpback Dolphin

Sousa teuszi

دلفین گوژپشت اطلس

محل زندگی: اقیانوس اطلس
طول بدن: ۲۸۰ سانتیمتر
وزن: ۲۸۴ کیلوگرم
سن: نامشخص

- در هنگام شنا سرعت بسیار کمی دارند.
- در مورد دوره زندگی این گونه اطلاعات زیادی وجود ندارد .

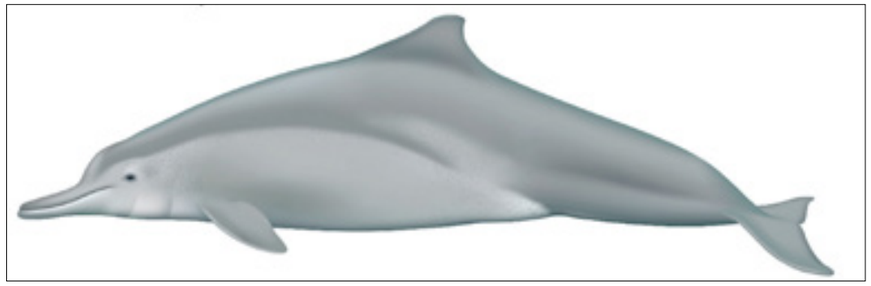

Australian Humpback Dolphin

Sousa sabulensis

دلفین گوژپشت استرالیایی

محل زندگی: در شمال استرالیا
طول بدن: ۲۷۰ سانتیمتر
وزن: ۲۴۰ کیلوگرم
سن: نامشخص

- دلفین گوژپشت استرالیایی رنگ تیره مشخصی در ناحیه پشتی خود دارد که شبیه به یک شنل است.
- دلفین گوژپشت استرالیایی یکی از گونه‌های دلفین گوژپشت است که اخیرا شناسایی شده است.

دلفین گوژپشت

تولد و رشد

نرها در ۱۲ تا ۱۳ سالگی و ماده‌ها در سن ۱۰ سالگی به بلوغ می‌رسند. دوران بارداری حدود ۱۰ تا ۱۲ ماه است. طول نوزاد تازه متولد شده ۱۰۰ سانتیمتر است. نوزاد دلفین از سمت دم به دنیا می‌آید و به کمک مادر به سطح آب هدایت می‌شود تا اولین تنفس خود را انجام دهد. بعد از به دنیا آمدن بچه دلفین سعی می‌کند تا شیر بخورد. شیر مادر حاوی مواد مغذی زیادی است.

بهتر است بدانید

- مادر به فرزندش راه بدست آوردن غذا را می‌آموزد. دلفین نابالغ قادر است خودش به تنهایی غذا بدست آورد ولی مدت بیشتری کنار مادرش سپری می‌کند. طول عمر دلفین گوژپشت حدود ۴۰ سال است.

ارتباط و شنوایی

حس شنوایی در این جانوران برای مکان‌یابی صوتی به کار می‌رود. آنها توانایی‌های شگفت‌انگیزی در بهره‌گیری از صداها برای شناخت محیط اطراف خود دارند و تولید صداهای گوناگون به آنها امکاناتی قوی‌تر از بینایی در ساختن ذهنیتی از محیط پیرامون خود داده است.

دلفین‌ها از مکان‌یابی صوتی برای شناسایی محل طعمه در آب استفاده می‌کنند، به‌خصوص زمانی که نتوانند به‌خوبی ببینند. آن‌ها صداهایی شبیه به کلیک کلیک تولید می‌کنند و به برگشت صدا گوش می‌دهند و از این طریق محل طعمه را شناسایی می‌کنند.

ماهی و ماهی مرکب از غذاهای مورد علاقه دلفین‌ها هستند. هرگاه هر کدام از آنان به منبع غذایی می‌رسد با ایجاد صداهایی، دیگر دلفین‌ها را با خبر می‌کند تا شکاری دسته جمعی داشته باشند، این نوع شکار دلفین‌ها برای ماهیگیران و دیگر شکارچیان دریا نیز بسیار مفید است.

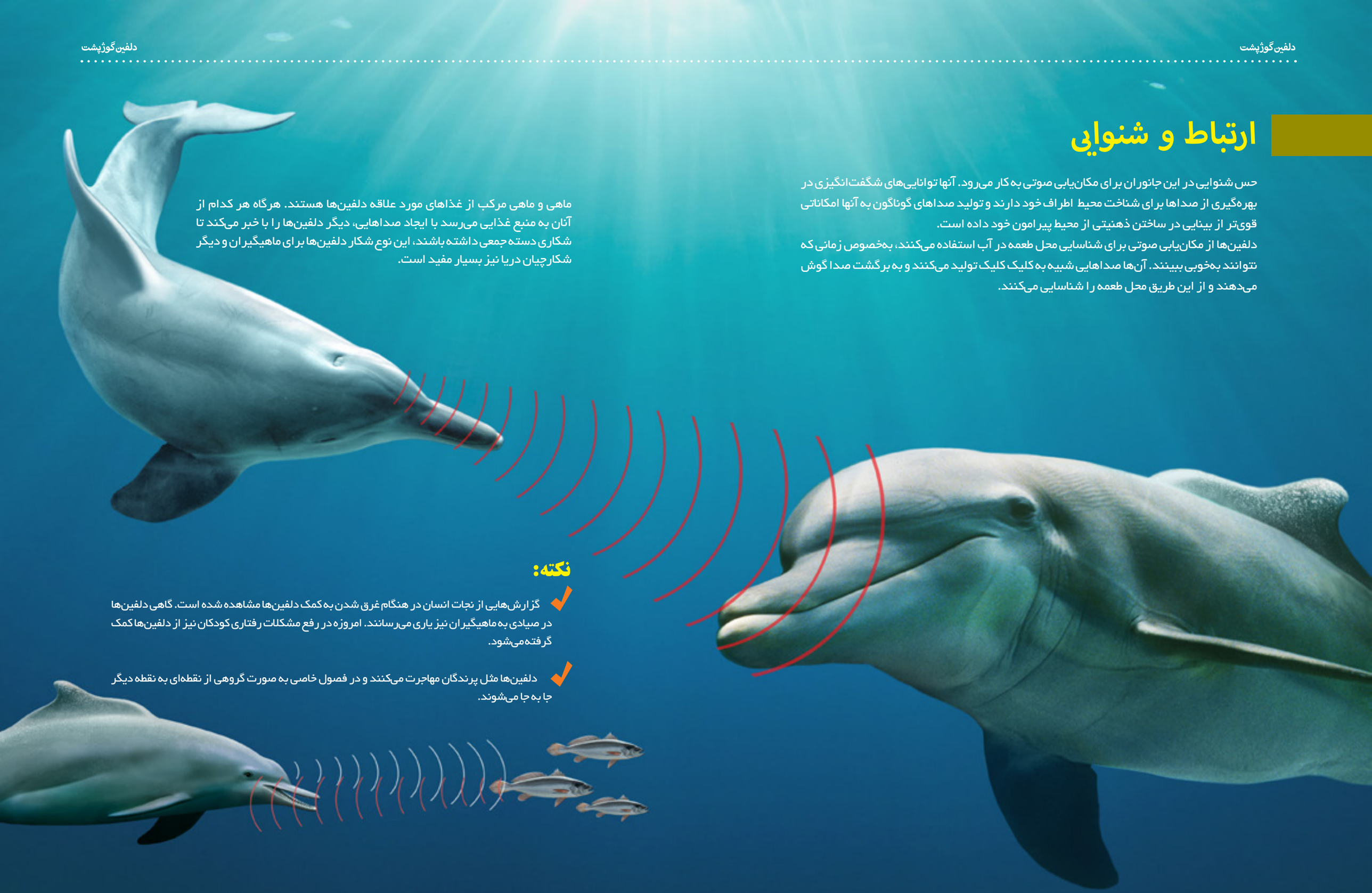

نکته:

- گزارش‌هایی از نجات انسان در هنگام غرق شدن به کمک دلفین‌ها مشاهده شده است. گاهی دلفین‌ها در صیادی به ماهیگیران نیز یاری می‌رسانند. امروزه در رفع مشکلات رفتاری کودکان نیز از دلفین‌ها کمک گرفته می‌شود.

- دلفین‌ها مثل پرندگان مهاجرت می‌کنند و در فصول خاصی به صورت گروهی از نقطه‌ای به نقطه دیگر جا به جا می‌شوند.

دلفین‌گوژپشت

حرکت دلفین‌ها در آب

دلفین‌ها مثل سایر جانوران برای پیدا کردن غذا، جفت و فرار از خطر حرکت می‌کنند. دم دلفین‌ها شکلی پارو مانند دارد. بدن دوکی شکل و پوست صاف این امکان را به آن‌ها می‌دهد که به سرعت در آب حرکت کنند.

بر خلاف ماهی‌ها که دمشان به حالت عمودی است دم دلفین‌ها به صورت افقی است و در انتهای بدن قرار دارد. دلفین‌ها باله‌ی دمی را به سمت بالا و پایین حرکت می‌دهند و به این وسیله در آب حرکت می‌کنند، درست مثل انسان‌ها که موقع شنا با حرکت پاهای خود به سمت بالا و پایین در آب جلو می‌روند.

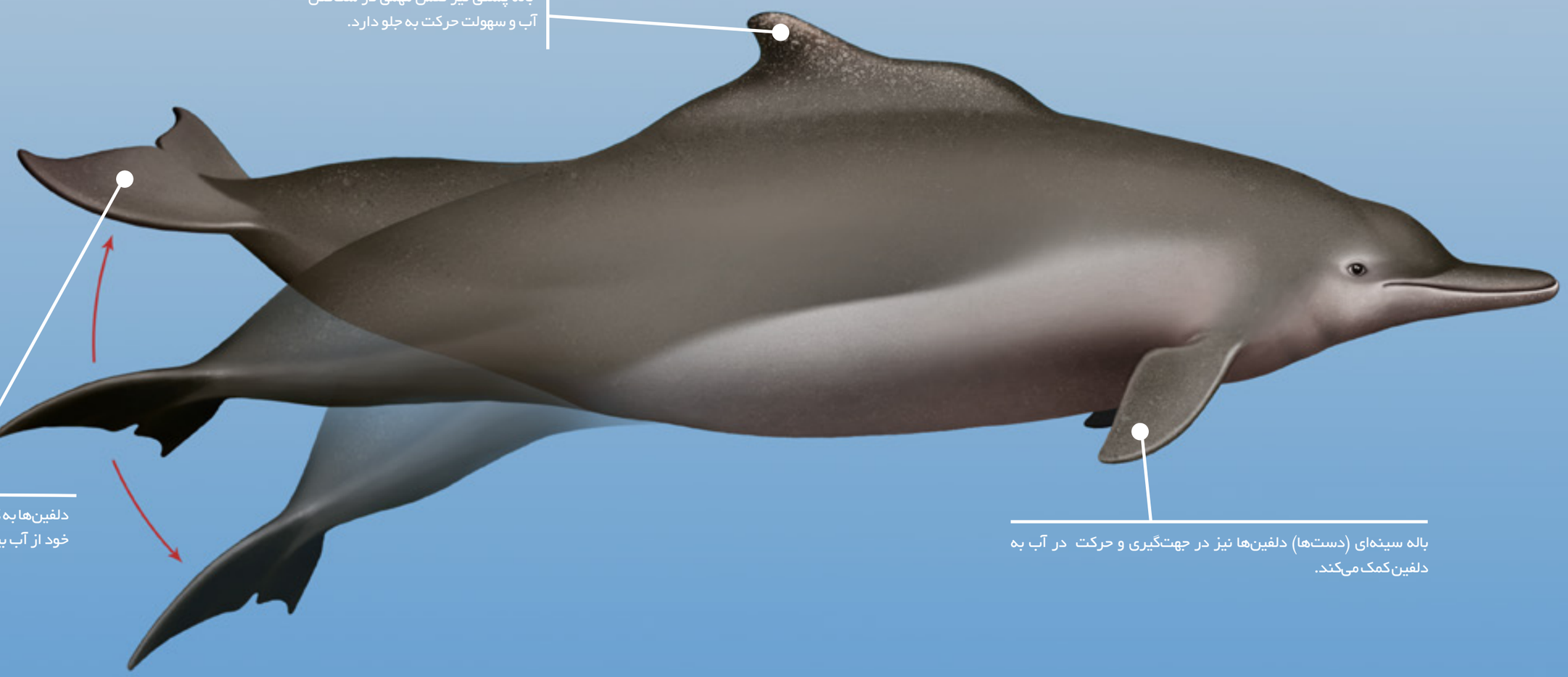

باله پشتی نیز نقش مهمی در شکافتن آب و سهولت حرکت به جلو دارد.

دلفین‌ها به کمک باله دمی قوی خود از آب بیرون می‌پرند.

باله سینه‌ای (دست‌ها) دلفین‌ها نیز در جهت‌گیری و حرکت در آب به دلفین کمک می‌کند.

زنجیره غذایی

هر موجودی برای ادامه‌ی بقا نیازمند تأمین انرژی است که این انرژی را با شیوه‌ی مخصوص به خود به دست می‌آورد، مثلاً گیاهان با کمک نور خورشید، آب و خاک، انرژی دریافت می‌کنند، بعضی از جانوران با خوردن گیاهان انرژی لازم برای ادامه حیات را تأمین می‌کنند که به آن‌ها گیاه‌خوار می‌گویند. سایر جانوران که انرژی خود را از گوشت موجودات دیگر به دست می‌آورند گوشت‌خوار نامیده می‌شوند.

این ارتباط که از طریق غذا و تامین انرژی ایجاد می‌شود را زنجیره غذایی می‌گویند. دلفین‌ها گوشت‌خوارند و انرژی مورد نیاز برای ادامه حیات خود را از ماهی‌ها بدست می‌آورند ماهی‌های بزرگتر نیز خود از ماهی‌های کوچکتر و پلانکتون‌ها تغذیه می‌کنند.

آیا می‌دانید

اهمیت و نقش گیاهان در زنجیره‌ی غذایی دلفین‌ها چیست؟

تغذیه

تغذیه در موجودات از اهمیت زیادی برخوردار است، چون اکثر فعالیت موجودات در طی دوره زندگیشان برای بدست آوردن غذا است. دلفین‌ها در اکثر ساعات روز در حال شکار طعمه هستند اما در ساعات آغازین روز با جنب و جوش به صیادی می‌پردازند. دلفین‌ها گوشت‌خوار هستند و علاقه زیادی به تغذیه از ماهی‌ها، نرم تنان، سخت پوستان و ماهی مرکب دارند. دلفین‌ها به صورت گروهی و یا انفرادی به شکار می‌پردازند. نوع غذای دلفین‌ها با توجه به فصول تغییر می کند. برای مثال جمعیت ماهی مرکب در فصل بهار افزایش می یابد، به همین دلیل دلفین ها در این زمان بخش اعظم رژیم غذایی خود را به ماهی های مرکب اختصاص می دهند.

نکته:

- دندان دلفین‌ها برای جویدن مناسب نیست بلکه آنها از دندان‌هایشان برای گرفتن طعمه استفاده می‌کنند.
- ماهی‌های مورد علاقه دلفین گوژپشت عبارتند از کفال ماهیان، شگ ماهیان، شوریده ماهیان و سنگسر ماهیان.

شکار ماهی مرکب

ماهی مرکب همانطور که از نام آن پیداست در بدن خود کیسه مرکب دارد که به او در مقابله با شکارچیان کمک می‌کند. دلفین‌ها پس از شکار ماهی مرکب با کمک دندان‌های خود و بستر دریا کیسه مرکب و صدف داخلی را خارج کرده سپس آن را می‌بلعد. در این زمان می توان توده‌های سیاه رنگ مرکب را روی سطح آب دید.

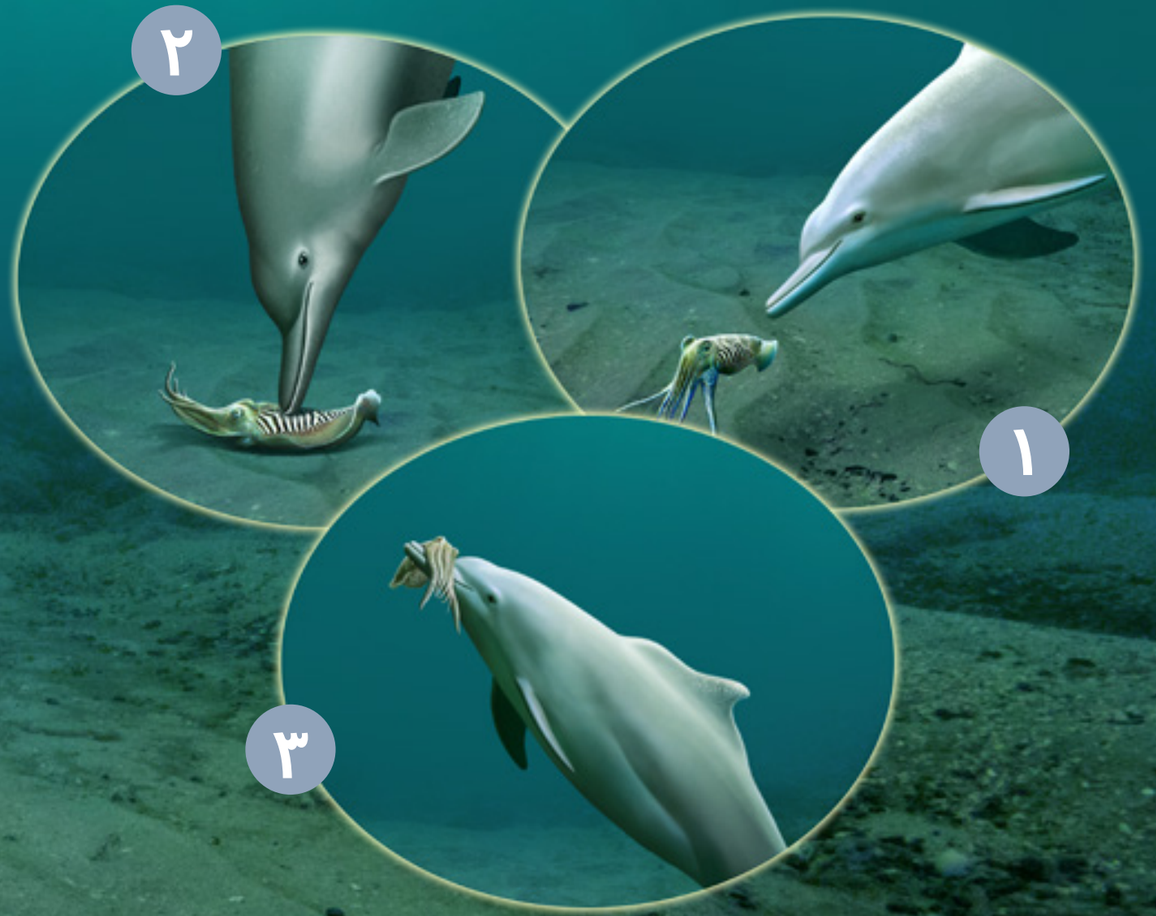

بهتر است بدانید

- ماهی مرکب در زمان خطر از خود جوهری سیاه رنگ خارج می‌کند تا بتواند از محیط فرار کند.
- ماهی مرکب بوسیله بازوهای خود ماهی را به درون دهانش می‌فرستد.

دلفین‌گوژپشت

عادات رفتاری

معمولا به‌صورت تکی یا جفت و گاهی در گروه‌های کوچک در نزدیکی سواحل و دهانه‌ی رودخانه‌ها مشاهده می‌شود. بچه‌ها بازیگوش‌اند و اغلب حدود یک متر از آب بیرون می‌پرند. در چند ثانیه‌ای که تنفس می‌کند، پوزه و قسمتی از گوژ از آب بیرون می‌آید. سپس به مدت یک تا پنج دقیقه به زیر آب فرو می‌رود.

تمامی پستانداران دریایی دارای یک رفتار ویژه در سطح آب دریا هستند که مختص همان گونه می‌باشد، در دلفین گوژپشت نیز نوع خاصی از این رفتار در سطح آب مشاهده می‌شود. برای شکستن سطح آب ابتدا پوزه و سوراخ تنفسی خارج می‌شود (برای نفس کشیدن در سطح آب) و بعد سطح پشتی بدن(باله پشتی) قابل رویت است و در انتها باله دمی که نشان دهده شیرجه به درون آب است که معمولا این سه مورد پشت سر هم اتفاق می‌افتد. از دیگر رفتارهایی که در سطح آب از دلفین گوژپشت قابل رویت است:

۱. خارج شدن عمودی بدن به صورتی که سر و نیمی از بدن خارج از آب می‌آید
۲. ضربه زدن به سطح آب به وسیله باله دمی
۳. به پشت برگشتن به درون آب

دلفین گوژپشت

خواب و بیداری

خواب برای انسان و دیگر پستانداران خشکی شامل بیهوشی سطحی یا عمیق، غیر فعال شدن عضلات ارادی و کاهش حواسی مثل بینایی و بویایی است. اما برای دلفین‌ها و گروهی از پستانداران دریایی خواب متفاوت است. برای گروهی از حیوانات شکل متفاوتی از خواب به نام «خواب آرام*» وجود دارد که به آنها در بهبود فعالیت روزانه کمک می‌کند. زمانیکه یک دلفین به خواب می‌رود یک نیمکره و چشم مقابل بسته خواهد شد(چشم چپ و نیمکره راست و برعکس). در طول این زمان نیمه دیگر از مغز بر عملکرد تنفس و نظارت بر محیط پیرامونی را برعهده دارد. دلفین‌ها گاهی اوقات در سطح آب بی حرکت و معلق هستند و برخی موارد به آرامی شنا می‌کنند. بنابراین اگر به طور کامل به خواب بروند غرق می‌شوند. پس به کمک حرکات باله دمی سوراخ تنفسی خود را روی سطح آب نگه می‌دارند.

به سه دلیل دلفین‌ها اینگونه می‌خوابند:

۱. بتواند تنفس خود را کنترل کند.
۲. در زمان استراحت با نگاه کردن به اطراف از خطرات احتمالی در امان باشد.
۳. در هنگام خواب با حرکات عضلانی حرارت بدن خود را تنظیم می‌کند.

* Unihemispheric slow-wave sleep (USWS)

زیستگاه

دلفین‌های گوژپشت در آب‌های ساحلی مناطق حاره‌ای تا آب‌های معتدل و گرم یافت می‌شوند.
همچنین این دلفین‌ها در خورها و جنگل‌های حرا نیز حضور دارند.
زیستگاه دلفین گوژپشت در ایران، آب‌های خلیج فارس و دریای عمان است. در حال حاضر بیشترین جمعیت این گونه در آب‌های اطراف جزیره قشم در استان هرمزگان، پارک ملی دریایی دیر نخیلو و منطقه حفاظت شده‌ی «مُند» در استان بوشهر و خور موسی در استان خوزستان مشاهده می‌شوند.

تعریف خور: به محدوده نیمه بسته‌ای از آب دریا گفته می‌شود که وارد خشکی شده است.

نکته:

- دلفین‌های گوژپشت در آب‌های کم‌عمق ساحلی و با عمقی کمتر از ۲۰ متر زندگی می‌کنند.
- جنگل های حرا به دلیل منابع غذایی بالا محل مناسب برای زندگی این گونه است.

بهتر است بدانید

- جنگل حرا عبارت است از مهمترین اکوسیستم آبی که بین دریا و خشکی قرار گرفته و نقش حفاظتی در مناطق گرمسیری و نیمه گرمسیری دارد. جنگل حرا مجموعه‌ای است از درختان حرا، این گیاهان نسبت به شوری آب دریاها مقاومند. این درختان که در حاشیه سواحل خلیج فارس نیز دیده می‌شوند زیستگاه برخی از موجودات هستند.
- درختان حرا دارای ویژگی خاصی هستند، آنها از طریق ریشه‌های هوایی خود آب را تصفیه کرده و نمک اضافه آن را دفع می‌کنند به این شکل آبی با شوری کمتر در اختیار درخت قرار می‌گیرد.

تهدیدات

با توجه به این‌که این گونه در مناطق ساحلی حضور دارد، از بین رفتن زیستگاه‌ها، برخورد با شناورها و پرّه‌ی قایق‌ها و همچنین آلودگی‌های مختلف از علت‌های مهم آسیب به این گونه است. کاهش وسعت زیستگاه‌های حرا نیز علت دیگری است که موجب کاهش جمعیت این گونه شده است.

این نوع دلفین‌ها معمولا به طور مستقیم صید نمی‌شوند اما هر ساله دلفین‌های زیادی در تورهای ماهیگیری گرفتار می‌شوند و چون نمی‌توانند نفس بکشند می‌میرند.

فکر کنید

- به نظر شما انسان‌ها از دریا چه استفاده‌هایی می‌کنند؟
- به نظر شما چه چیزهایی دلفین‌ها را تهدید می‌کند؟

به گل نشستن

به گل نشستن پستانداران دریایی هنگامی است که در ساحل مرده یا زنده گرفتار شوند، در حالی که توانایی برگشت به محل زندگی خود را نداشته باشد. به گل نشستن پستانداران دریایی گاهی به صورت فردی و گاهی دسته جمعی اتفاق می‌افتد؛ حالت فردی، زمانیست که یکی از افراد به تنهایی به ساحل بیاید و گرفتار شود. همچنین به گل نشستن جمعی نیز به زمانی گفته می‌شود که دو پستاندار یا بیشتر، در صورتی که مادر و فرزند نباشند، در یک زمان و با فاصله نزدیک به هم به ساحل بیایند. از مهم‌ترین دلایل به گل نشستن می‌توان پیچیدگی شرایط توپوگرافی منطقه، آلودگی‌ها، شرایط آب و هوایی، شکارچیان، سموم طبیعی، اختلال در جهت‌یابی، بیماری، وابستگی گروهی، پیروی از رهبر گروه و صید و صیادی اشاره کرد.

شکل ساحل، سواحل گلی گسترده با شیب کم، کانال‌های پر پیچ و خم، جریانات قوی یا غیرمعمول و خورها برای پستانداران دریایی به‌ویژه آب‌بازان حالت تله دارد و این مناطق را تله و دام نهنگ می نامند. گاهی به گل نشستن گروهی در این مناطق همزمان با ماه نو و یا ماه بدر کامل همزمان با افزایش مد رخ می‌دهد. در سواحل ایران منطقه جاسک در استان هرمزگان نمونه‌ای از این حالت است که بیشترین آمار به گل نشستن آب‌بازان مربوط به این منطقه است.

وضعیت حفاظتی

دلفین گوژپشت در وضعیت حفاظتی آسیب پذیر (VU) لیست قرمز سازمان IUCN قرار دارد.

اقدامات حفاظتی انجام گرفته تاکنون:

- تشکیل شبکه ملی امداد و نجات پستانداران دریایی در سال ۱۳۸۹
- آموزش و ارتقا سطح آگاهی عمومی
- گشت‌های دریایی ماهانه بررسی جمعیت این گونه در پارک ملی دیر نخیلو استان بوشهر

اهمیت وجود دلفین گوژپشت

همانطور که دیدیم دلفین‌ها در بالای هرم غذایی قرار دارند. زنجیره‌های غذایی با اتصال به هم شبکه‌های غذایی را می‌سازند. اگر حیوانات گوشتخواری که در بالای هرم غذایی قرار گرفته‌اند سالم باشند به این معنی است که تمامی گیاهان و حیواناتی که از آنها تغذیه کرده‌اند سالم بوده‌اند. دلفین بدون وجود ماهی‌های سالم، زنده نمی‌ماند و ماهی‌ها بدون غذای سالم نمی‌توانند زندگی کنند پس حیات همه موجودات آبزی و خشکی‌زی به سلامت دریا مربوط است.

بهتر است بدانید

- دلفین‌ها به قدر نیازشان شکار می‌کنند و فقط ماهی‌های زنده را می‌خورند، اما برخی از انسان‌ها بعد از صید ماهی‌هایی را که مورد استفاده‌شان نیست دور می‌ریزند و این ماهی‌های مرده دیگر در زنجیره غذایی قرار نمی‌گیرند.

عکس: حامد مشیری

وظایف ما

بسیاری از انسان‌ها تلاش می‌کنند تا از پستانداران دریایی محافظت کنند، برای مثال صیادانی که دلفین‌ها در تورهایشان به دام می‌افتند با رها کردن به موقع، آنها را به زندگی برمی‌گردانند. افرادی که زباله‌های پلاستیکی خود را در آب نمی‌ریزند و یا در پاکسازی دریا و سواحل کمک می‌کنند و همینطور قایقرانانی که در هنگام راندن مراقب آنها هستند تا آسیبی نبینند سهم به‌سزایی در حفظ جان دلفین‌ها دارند.

امروزه انسان‌ها نسبت به خطرات ناشی از آلودگی‌هایی مثل آلودگی نفتی، فاضلاب‌هایی که به دریا ریخته می‌شود و ... آگاه‌تر شده‌اند.

شما و دوستانتان کارهای زیادی برای کمک به دلفین‌ها می‌توانید انجام دهید. اگر در ساحل دلفین دیدید، چه مرده یا زنده، به ما اطلاع دهید. در صورت امکان جزئیاتی راجع به محل و زمان مشاهده و تعداد آنها به ما بگویید.

در صورتی که دلفین زنده در ساحل مشاهده کردید با شماره ۰۹۱۷۴۴۷۰۷۰۰ تماس بگیرید، سپس تا رسیدن تیم امداد و نجات پستانداران دریایی به کمک بزرگترها سایبانی درست کنید تا نور خورشید باعث سوختگی پوست دلفین نشود، همچنین باید بدن دلفین را دائماً مرطوب نگهدارید و مراقب باشید آب وارد حفره تنفسی دلفین نشود.

فکر کنید

- آیا می‌توانید موارد دیگری را نام ببرید که برای نجات دلفین‌ها می‌توان انجام داد؟
- آیا می‌توانید با دوستانتان گروهی برای حمایت از محیط زیست تشکیل دهید؟

جواب خود را اینجا بنویسید

منابع:

- گزارش‌های پایش و بررسی میدانی پستانداران دریایی در سواحل خلیج فارس.۱۳۹۳. آرشیو انجمن طرح سرزمین.
- گزارش پروژه: بررسی پراکنش و جمعیت دلفین گوژپشت در پارک ملی دریایی دیر نخیلو و منطقه حفاظت شده مند، استان بوشهر.۱۳۹۴. طرح سرزمین.

- Castro, P and Huber, M. E. 2008. Marine Biology. MacGraw-Hill Higher Education. Seven editions. 460p.
- Geraci, J.R., and Lounsbury, V.J. 2005. Marine Mammals Ashore, A FieldGuide for Stranding, Second Edition, National Aquarium in Baltimore, ISBN: 8-0-9774609-0.
- Jefferson, T.A., Leatherwood, S., Webber, M.A. 1994. FAO Species Identification Guide, Marine Mammals of the world. United Nations Environment Program (UNEP), Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO).
- Jefferson, T. A., Webber, M. A and Pitman, R. L. 2015. Marine mammals of the world, A Comprehensive Guide to their Identification. Elsevier academic press. Second edition. 617p.
- Karczmarski, L., Thornton, M. and Cockcroft, V.G. 1997. Description of selected behaivours of humpback dolphins. Aquatics Mammals, 133-127 :23.3.
- Shirihai. H and Jarrett, B. 2006. Whales Dolphins and Seals a field guide to the Marine Mammals of the world. London, UK: A and C Black, 382 .2006 p.

درباره این کتاب

خلیج فارس و دریای عمان یکی از زیستگاه‌های پستانداران دریایی در دنیا می‌باشد. ایران با داشتن حدود ۲۰۵۰ کیلومتر خط ساحلی در منطقه خلیج فارس و ۶۳۷ کیلومتر در دریای عمان، بیشترین طول خط ساحلی را در شمال خلیج فارس به خود اختصاص داده است.

از آنجایی که هدف اصلی و رویکرد این کتاب بر این واقعیت استوار شده است که هرگاه جوامع محلی، مدیران و عموم مردم از ارزشهای این گونه آگاه باشند، گروههای ذیربط در تصمیم گیری های مدیریتی مربوط به آن دخالت داده شوند به طور پایدارتری در مدیریت آنها تلاش نموده و از حفاظت آن حمایت خواهند کرد. بر مبنای هدف و رویکرد مذکور همواره سعی گردیده است ضمن استفاده از تجارب گروههای مختلف ذی‌نفع، زمینه هایی برای ارتقا ظرفیت های بومی و محلی را نیز فراهم نماید.

زیستگاه دلفین گوژپشت در آب‌های گرم و کم عمق ساحلی در اقیانوس هند، آرام، دریای سرخ و خلیج فارس است. در مصب‌ها، خورها و جنگل‌های حرا نیز زندگی می‌کنند. در ایران در آب‌های خلیج فارس و دریای عمان بارها مشاهده و یا به گل نشسته است. در حال حاضر بیشترین جمعیت این گونه در پارک ملی دریایی دیر نخیلو در استان بوشهر، آب‌های اطراف جزیره قشم در استان هرمزگان و خور موسی در استان خوزستان مشاهده می‌شود.

طرح سرزمین
PLAN4theLAND
www.plan4land.org